

Кубрак Р. М.

УДК: 343.82 : 343.85 - 055.25

магістрант

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНА РОБОТА В ВИХОВНІЙ КОЛОНІЇ - ОСНОВА ЗАХОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ РЕЦИДИВУ ЗЛОЧИНІВ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ЖІНОЧОЇ СТАТІ

Необхідно осмислити виправлення неповнолітніх та профілактику рецидивної злочинності як комплексне явище, аналіз якого не може зосередитись лише на кримінально-правових чи кримінологічних, або ж тільки кримінально-виконавчих аспектах цієї проблеми.

Потрапивши до пенітенціарної установи, людина не перестає бути людиною з її звичайними життєвими потребами, інтересами й правами. Вона за вчинений злочин позбавляється волі, тобто обмежується лише у певних, а не в усіх правах, якими користувалась раніше [1, с. 151].

Всесвітньовідома педагогічна система виховання, розроблена нашим великим співвітчизником А. С. Макаренком, зародилась в умовах роботи з неповнолітніми правопорушниками. Формування соціально-нормативної особистості саме такої категорії людей, що передбачає здійснення вале ктивного впливу на їх свідомість, самосвідомість і поведінку з метою перевиховання, ресоціалізації злочинців, запобігання рецидиву, асоціальних проявів, є предметом впливу пенітенціарної системи.

Проблема особистості правопорушника є однією з найбільш складних в кримінології. Вона привертає підвищену увагу для формування виховно-попереджувальних заходів, особливо індивідуального характеру, оскільки, без знання в кожному конкретному випадку особливостей особистості молодого правопорушника важко підібрати "ключі" до його виправлення та перевиховання [2, с. 10].

Кара, ізоляція не можуть виховати Людину в тому сенсі, який вкладається в ці поняття. Більше того, вони спричиняють ряд

негативних наслідків, які здатні перевищити за своїм значенням те початково позитивне, що можуть дати. Проведені дослідження показують, що ізоляція є потужним психотравматичним фактором, який негативно впливає на всі види активності людини - фізичну, інтелектуальну, емоційну. В умовах ізоляції змінюється відношення людини до зовнішнього середовища, посилюється відокремлення правопорушника від суспільства. Соціальна ізоляція людей призводить до тяжких переживань та розвитку психозів. Кримінологічні дослідження визначають більш високий процент серед неповнолітніх засуджених осіб з психічними відхиленнями.

Ставши засудженим, людина позбавляється або обмежується у багатьох правах, в тому числі в вільному пересуванні та вільному виборі місця проживання. Наслідком цього є різке звуження кола міжособистісних відносин, як наслідок, кількості міжособистісних, неформальних ролей, котрі потенційно може виконувати людина, які, існуючи вільним громадянином, активно виконує [3, с. 23].

В перші дні перебування в колонії засуджений ще знаходиться під враженням розслідування справи та вироку суду, гостро переживає відрив від звичайного життя. В одних виникає почуття розкаяння за вчинений злочин, інші робляться жорстокими, вважаючи винесений їм вирок та покарання занадто суворі, а тому несправедливі, або стають байдужими, зломленими тривалим строком покарання. Тому перспектива звільнитись дотрочно і не тільки звільнитись, а довести, що він випадкова людина в колонії, позитивно впливає на засуджених [4, с. 12]. Спонукає

засудженого до цього вимагає великої педагогічної майстерності та хисту, знання особливостей психології неповнолітніх жіночої статі, вміння знайти необхідний метод впливу на засуджену. Враховуючи специфіку роботи персоналу виховної колонії, ми вважаємо, що при організації виховного процесу з неповнолітніми злочинцями необхідно пріоритет надавати виховним та педагогічним методам.

Почуття відповідальності має вирішальне значення в механізмі правової поведінки, у тому числі і механізмі дії кримінального покарання. Чим більше особа, яка вчинила злочин, переживає почуття провини і розкаяння за вчинене, тим, буде більше підстав вважати, що застосовані до неї заходи кримінального покарання здатні забезпечити її виправлення і перевиховання [5, с. 9].

Думки з приводу недосяжності, утопічності такої мети покарання як виправлення засудженого на наш погляд є не правильними, особливо коли мова йде про неповнолітніх злочинців.

Психологічний склад людини формується в процесі життя. Він стійкий, але не незмінний. Саме на здатності людської особи піддаватися позитивній дії ґрунтується застосування покарання в кримінальному праві. Якими б глибоко укоріненими не здавалися антигромадські звички, погляди і інтереси злочинця, їх можна змінити [6, с. 117].

Всебічне вивчення особи - необхідна передумова пізнання детермінанти протиправної поведінки засуджених до позбавлення волі, планування та організації процесу їх ресоціалізації, визначення ймовірності вчинення ними нових злочинів під час відбування покарання [7, с. 156].

Без детального вивчення внутрішніх особливостей особи засудженого не можна знайти правильних шляхів до його перевиховання. Одночасно слід пам'ятати, що особи з антисуспільними поглядами досить часто себе уявляють "жертвами обставин", тобто вимагають до себе підвищеної уваги, особливою ставлення

кінцевою метою вивчення особи злочинців у місцях позбавлення волі є їх виправлення та перевиховання [8, с. 74].

Проте сам процес позитивних змін в психології поведінки засудженої може бути заблюкнаним нетактовною поведінкою або некваліфіковано проведеними педагогічними заходами.

Безпідставне посилення режиму зловживання крайніми заходами дисциплінарного впливу, порушення прав та законних інтересів засуджених нерідко має наслідком відповідну негативну реакцію з боку засуджених. Зрозуміло, що при таких обставинах говорити про виховний процес як про взаємодію просто безглуздо, а співробітники із суб'єктів, перевиховання перетворюються в байдужих налядачів.

Підстави кримінальної відповідальності єдині для всіх осіб, що вчинили злочин, досягли встановленого законом віку. Але при цьому не можна не враховувати, що у неповнолітніх поняття про добро і зло, допустиме і заборонене все-таки украй хиткі, характер їх знаходиться в зачатковому стані: досить вельми незначні чинники, щоб підштовхнути підпітка на злочинний шлях. Ця і інші особливості неповнолітніх не можуть не відбитися на характері вжитих до них заходів стягнення і покарання [9, с. 229].

У злочинців, які мають багатий кримінальний досвід, які неодноразово перебували в установах виконання покарань, особливо особи зрілого віку асоціальні установки, певні життєві позиції є усталеними. Процес впливу на дану категорію засуджених з метою юрекції їх поведінки не завжди досягає поставленої мети та поєднується зі складностями не правового, а психологічного характеру. Оскільки ці засуджені мають певний життєвий досвід, не завжди позитивного напрямку, вироблене роками відношення до суспільства його норм поведінки. В результаті неодноразового порушення цих норм у даній категорії осіб притуплюється почуття провини при вчиненні злочину.

Злочинна модель поведінки стає звичайною. Як правило, утримуються дані особи від вчинення повторних злочинів та правопорушень лише з остраху бути покараними за їх вчинення, а не керуючись глибокими внутрішніми переконаннями про необхідну доцільність правомірної, соціально бажаної поведінки. У випадку з неповнолітніми злочинцями цю формулу застосовувати неможливо. Оскільки психіка неповнолітніх, життєві установки, поняття соціальної цінності, риси характеру не є сталими явищами. Вони знаходяться в стадії формування, а тому можуть більш ефективно ніж у дорослих злочинців піддаватись їх корекції. Особистість неповнолітніх можна образно порівняти з сирого глиною, а їх виховання з діями майстра - гончара, який виготовляє з цієї глини якийсь виріб.

Вік - не тільки біологічна, але й соціальна категорія. Кожний віковий період відрізняється певними потребами та психічною діяльністю, протиріччями, змінами способів соціальної взаємодії особистості з найближчим оточенням.

Особистість неповнолітнього правопорушника - складне явище, вірне судження про яке можливе лише на основі всіх соціальних якостей та ознак підлітка, його соціально-позитивних та соціально-негативних якостей. Вивчення особистості неповнолітнього правопорушника в кримінологічному та психолого-педагогічному плані передбачають встановлення тих ознак, які відображають внутрішній механізм і динаміку становлення цілісної особистості підлітка, визначальним образом впливають на його позитивний чи негативний розвиток. Такими ознаками є ознаки самосвідомості особистості неповнолітнього правопорушника, фіксуючі формування та роль поведінки підлітка моральних та правових позицій.

Процес виправлення засудженої неповнолітньої особи можливий лише при її глибокому внутрішньому переконанні щодо необхідності, корисності та дрільності цих змін. Цей процес обов'язково повинен бути бінарним. Оскільки при односторонньому

характері він неможливий, і буде мати риси формальності при відсутності жодного позитивного результату. При цьому це буде сприяти породженню у вихованок рис пристосування, лицемірства. Не вчинення вихованками злочину під час відбування кримінального покарання в виховній клітці буде результатом їх остраху перед покаранням, а не внутрішнього переконання в необхідності правомірної поведінки. Виховання нерозривно пов'язане з самовихованням засуджених.

Виховання засудженої, як і профілактична робота по недопущенню вчинення засудженими злочинів під час відбування кримінальних покарань, повинно відбуватись з першого дня відбування кримінального покарання і продовжуватись до останнього дня встановленого судом строку покарання.

Перелік використаної літератури:

1. *Гарматов О. Г.* Уголовно-исполнительное право: Учебное пособие для вузов. - М.: "Бельгия", 1999. - 240 с.
2. *Прохоров В. С.* Преступление и ответственность. - Л.: Изд.-во Ленингр. ун.-та, 1984. - 135 с.
3. *Батраярцева В. С.* Рецидивні злочинці у ракурсі проблеми визначення феномену особи злочинця // Питання боротьби зі злочинністю. Збірник наукових праць. Випуск 13. - Х.: Вид-во "Кроссрод", 2007. - С. 126 - 142.
4. *Волина Л. С., Луценко Є. М., Святюко Г. В.* Батьки і діти: соціальне самопочуття дітей в українських сім'ях // Український інститут соціальних досліджень. - К.: 2000. - 124 с.
5. *Важков Б. С., Мажков В. П.* Личность преступника и применение наказания // Издательство Казанского ун.-та., 1980. - 217 с.
6. *Лейкина Н. С.* Личность преступника и уголовная ответственность // Издательство Ленинградского ун.-та, 1968. - 133 с.
7. *Лекарь А. Г.* Профилактика преступлений. - М.: Изд.-во "Юрид. лит.", 1972. - 104 с.
8. *Глотчанин А. Д., Исмаева К. Е.* Исправительно-трудовая психология: Учебн. Пособие, - Рязань: РВШ МВД СССР, 1985. - 360 с.
9. *Денисова Т. А.* Шляхи зменшення рецидиву злочинів // Аспект. Інформаційний бюлетень 1. - Д.: Вид-во "Східний видавничий дім", 2007 р. - С. 29-32.